

ZIMBABWE VƯƠNG QUỐC ĐIÊU KHẮC ĐÁ CHÂU PHI

Nói đến nghệ thuật thủ công mỹ nghệ của châu Phi, nhiều người có lẽ sẽ nghĩ ngay đến nghệ thuật điêu khắc gỗ. Thực ra, nghệ thuật điêu khắc đá của châu Phi, đặc biệt là nghệ thuật điêu khắc đá của bộ lạc Sharna Zimbabwe đã giành được những vinh dự to lớn trên thế giới.

ĐẤT NƯỚC MÀ NGHỆ THUẬT ĐIÊU KHẮC ĐÁ ĐƯỢC IN TRÊN QUỐC KÌ

Zimbabwe dường như là một quốc gia điêu khắc đá. Đi đến đâu cũng bắt gặp những ánh sáng lấp lánh toả ra từ hai bên đường, những tác phẩm nghệ thuật điêu khắc bằng đá đủ mọi kích cỡ, chủng loại. Có những tượng khắc nhân vật, cũng có tượng trạm trở hình động vật hoang dã. Nghệ thuật điêu khắc ở đây vừa mang tính truyền thống, vừa mang tính trừu tượng hiện đại.

Nguồn nguyên liệu đá độc đáo, đặc hữu ở Zimbabwe đã cung cấp cho các nhà nghệ thuật nguồn nguyên liệu vô cùng đa dạng phong phú. Các loại đá vân xác rắn, đá vân thạch, đá vân cương v.v... có nhiều trên núi gần thôn Tangernan, cách thủ đô Harare 150

km về phía bắc được coi là sinh mệnh nghệ thuật của các nghệ nhân nơi đây.

Nghệ thuật điêu khắc đá của Zimbabwe có lịch sử rất lâu đời. Vương quốc Mornuodar Zimbabwe vào thế kỉ XV đã có những tác phẩm nghệ thuật điêu khắc đá để đời. Khi kiệt tác điêu khắc đá “cánh chim Zimbabwe” do người Sharna cổ đại tạo ra, không những trở thành nguồn linh cảm cho các nhà sáng tạo nghệ thuật ngày nay, mà đó còn là biểu tượng của Zimbabwe, được in trên quốc kì và quốc huy của nước này. Đầu thôn Tangernan có dựng một bức tượng “cánh chim Zimbabwe” cao 5 mét.

HỢP TÁC XÃ NGHỆ THUẬT ĐIÊU KHẮC ĐÁ TANGERNAN

“Tổng giám đốc” của làng điêu khắc Tangernan, Shurdifu chỉ tay vào hàng loạt tác phẩm điêu khắc đá, tự hào nói: “Làng Tangernan chúng tôi là trường dạy nghề điêu khắc đá phi chính quy lớn nhất châu Phi, thậm chí là lớn nhất Nam bán cầu.”

Ông ấy nói vậy không phải không có cơ sở. Từ năm 1966 đến nay, Hợp tác xã điêu

khắc đá thôn Tangernan đã trực tiếp hoặc gián tiếp bồi dưỡng được ít nhất 2000 nghệ nhân điêu khắc đá, trong khi đó cả Zimbabwe có khoảng 3000 nghệ nhân.

Cả thôn Tangernan hiện nay có tới 250 nhà nghệ thuật điêu khắc đá, mỗi năm tạo ra khoảng 30 ngàn tác phẩm. Ngoài một phần nhỏ được tiêu thụ ở địa phương, còn lại phần lớn số tác phẩm này được xuất sang các nước Ý, Đức, Hàn Quốc, Trung Quốc v.v...

Shurdifu năm nay 51 tuổi, bố ông – Tangmur, là người đưa nghệ thuật điêu khắc đá về đây. Năm 1957 sau khi Tangmur mua đất tại đây, cũng đã dự định trở thành một ông chủ nông trường giống như những người da trắng khác. Nhưng sau sự kiện chính quyền chủ nghĩa chủng tộc Rodtar Á chịu sự trừng phạt quốc tế năm 1966, các nông sản của Zimbabwe không thể xuất khẩu, Tangmur gần như phá sản. Trong lúc đó ông đã phát hiện ra sức hấp dẫn của nghệ thuật điêu khắc đá, lập tức cùng một số nghệ nhân thành lập Hợp tác xã nghệ thuật điêu khắc đá Tangernan.

Shurdifu cho hay, trước khi hợp tác xã điêu khắc đá này ra đời, các sản phẩm điêu khắc đá của Zimbabwe hầu hết là “những sản phẩm du lịch hoặc mang đậm màu sắc tôn giáo”. Khi hợp tác xã điêu khắc đá thành lập, các nghệ nhân phần lớn đều chưa qua trường lớp điêu khắc nào. Lúc đó Tangmur đã nói với họ, không nên bắt chước phong cách châu Âu, hãy tạo ra những sản phẩm mang màu sắc văn hoá địa phương.

Vừa có điều kiện sáng tạo, các nghệ nhân điêu khắc châu Phi đã khiến giới nghệ thuật phương Tây kinh ngạc. Sau 5 năm thành lập, hợp tác xã điêu khắc đá đã có tác phẩm được

Viện bảo tàng nghệ thuật hiện đại New York thu thập bảo tồn. Một tạp chí nổi tiếng của Mỹ từng bình luận: “Điêu khắc đá Sharna Zimbabwe có thể là hình thức biểu hiện nghệ thuật mới vĩ đại nhất xuất hiện ở châu Phi thế kỉ này”.

Nghệ thuật điêu khắc đá của Zimbabwe không quá tỉ mỉ chặt chẽ mà hoàn toàn do những nghệ nhân dựa vào hình thù khác nhau của những tảng đá để tự do sáng tạo. Giữa các nghệ nhân rất ít khi có tác phẩm na ná nhau, thậm chí các tác phẩm của cùng một người cũng có sự cách xa nhau về phong cách.

Nói về thành công, Shurdifu cho rằng, điều quan trọng là ở văn hoá bản địa độc đáo của châu Phi. Khác với văn hoá phương Tây, văn hoá truyền thống của châu Phi tôn kính, sùng bái tổ tiên; mặt khác rất coi trọng quan niệm tập thể, bất kể làm việc gì cũng đều suy nghĩ cho tập thể.

“DẠY NGƯỜI PHƯƠNG TÂY CÁCH ĐIÊU KHẮC”

Một nghệ nhân 27 tuổi nói: “Tôi không nhớ mấy tuổi thì bắt đầu điêu khắc. Lúc nhỏ, từ khi biết cầm đục, tôi liền học điêu khắc đá”. Nói như vậy có nghĩa là anh ấy đã có khoảng 20 năm trong nghề.

Nghệ nhân Yinuosir, năm nay đã 80 tuổi nhưng hàng ngày vẫn miệt mài với công việc điêu khắc đá. Hơn thế, hàng năm ông còn tham gia giao lưu quốc tế ở nước ngoài, “đi dạy người phương Tây cách điêu khắc”, đối với người dân nơi đây là một việc vô cùng đáng tự hào.

Yinuosir là một nhà nghệ thuật kiểu mẫu. Một tháng ông có thể hoàn thành khoảng 10

tác phẩm nghệ thuật cỡ trung bình. Đối với tác phẩm cỡ lớn thì ông phải cần đến 3 tuần hoặc lâu hơn. Ông nói: “Chúng tôi không giống các nhà nghệ thuật châu Âu, họ phải mất 5 năm mới hoàn thành một tác phẩm điêu khắc đá”.

Cả thôn Tangernan có khoảng năm sáu trăm hộ, gần 1000 người, từ già đến trẻ đều là thợ điêu khắc đá, họ đến từ nhiều vùng khác nhau trong cả nước.

Mặc dù sản phẩm điêu khắc đá không thiếu thị trường, nhưng thu nhập của thợ điêu khắc lại không ổn định, nhiều thì vài trăm USD một tháng, ít thì khó nói, do đó thu nhập của họ ít nhiều còn phải dựa vào vận may.

ĐIÊU KHẮC ĐÁ NGÀY CÀNG THU HÚT CÁC DOANH NHÂN

Shurdifu cho biết ông dự định mở một trung tâm nghệ thuật điêu khắc đá ở thủ đô Harare Zimbabwe để quảng bá các tác phẩm của Tangernan đi nhiều nơi trên thế giới.

Thứ ba, thứ tư và thứ năm hằng tuần Shurdifu quản lý công việc kinh doanh ở Harare, thời gian còn lại ông trở về

Tangernan. Tổng giám đốc của Hợp tác xã điêu khắc đá Tangernan vẫn chưa quen dùng máy vi tính để liên hệ, giao dịch công việc, nhưng ông đã có dự định mở một Website giới thiệu về Hợp tác xã điêu khắc đá Tangernan.

Hầu hết các tác phẩm điêu khắc đá của Tangernan đều xuất khẩu. Đặc biệt người Đức rất thích những sản phẩm này. Trong tháng 9 họ từng mua 4 côngtenơ hàng một lần. Các sản phẩm điêu khắc đá này không những đẹp mà còn rẻ, một tác phẩm điêu khắc đá cao 20 centimet chỉ có giá vài đôla Mỹ.

Mấy năm gần đây, Trung Quốc và Zimbabwe ngày càng quan tâm đến lĩnh vực nghệ thuật điêu khắc đá. Có rất nhiều cuộc triển lãm các tác phẩm điêu khắc đá của Zimbabwe được tổ chức tại các thành phố lớn của Trung Quốc như Bắc Kinh, Thượng Hải, Trùng Khánh v.v... Rất nhiều người Trung Quốc đã bắt đầu thích các tác phẩm này.

Hy vọng các tác phẩm điêu khắc đá của Zimbabwe đến được nhiều nước trên thế giới.

Nguồn: Globe, 1/3/2007

Tổng thuật: Trịnh Hiền

Cộng tác viên Tạp chí Nghiên cứu Châu Phi và Trung Đông